

Felelősség a nemzetközi jogvitákból fakadó, uniós jogot sértő kötelezettség betartásáért – a bős-nagymarosi vízlépcsőper példája alapján

SZABÓ Marcel

tanszékvezető egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer megépítésének előzményei még a szocializmus időszakára nyúlnak vissza, azonban a jogvita eldöntésében (közvetett módon) már az Európai Közösség is szerepet játszott, hiszen az 1990-es évek elején az Európai Közösség aktív szerepvállalása is kellett ahhoz, hogy a jogvitát végül a hágai Nemzetközi Bíróság döntse el. Jelen tanulmány számára a bős-nagymarosi vízlépcsőper azonban sokkal inkább csak az apropót, mintsem a valódi központi témát szolgáltatja. A hágai Nemzetközi Bíróság ítéletéről nagyon sokan megemlékeztek már,¹ melyeket jelen tanulmány keretei között nem ismétel meg, hanem ehelyett inkább azt vizsgálom, hogy napjainkban, hasonló élethelyzetben volna-e arra lehetősége a hágai Nemzetközi Bíróságnak, hogy eldöntsön egy hasonló jogvitát két EU-tagállam között, vagy az már szükségképpen az Európai Bíróság hatáskörébe kellene, hogy tartozzon? Az írásban ugyan csak vizsgálom, hogy volna-e arra lehetőség, hogy Magyarország adott esetben az Európai Bíróság előtt, kötelezettségszegési eljárás keretében kísérelje meg a Duna jelenlegi *de facto* jogi rezsimje megváltozását kikényszeríteni.

¹ Csak a példa kedvéért, legutóbb, a bős-nagymarosi vízlépcsőperben született ítélet meghozatalának 25. évfordulója apropóján a *Hungarian Yearbook of International Law and European Law* folyóirat 2022. évi száma közölt összesen hat, az ügy egyes aspektusait elemző tanulmányt. Az írások közül (annak rendkívüli alapossága és átfogó jellege miatt) ehelyütt csak egyet emelünk ki. Boldizsár Nagy: Buds to blossom later – the precautionary principle, environmental impact assessment and intergenerational equity in the Gabčíkovo-Nagymaros Project Case and thereafter. *Hungarian Yearbook of International Law and European Law* 2022. 1. sz. 13-49. o.

2. A BŐS-NAGYMAROSI VÍZLÉPCSŐPER TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI – ÉS AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉG SZEREPE A JOGVITÁBAN

A bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer tervezésének, építésének, majd félbemaradásának körülményei magukon hordozzák a szocializmus számos vonását.² A Kölcsönös Gazdasági Segítségnyújtás Tanácsa (KGST) már 1956-ban határozatot hozott a Pozsonytól a Fekete-tengerig tartó Duna-szakasz komplex hasznosításáról, melyben energetikai célú vízlépcsők megépítésének terve is szerepelt. Néhány évvel később, 1963-ban a Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság kormánybizottságai megállapodtak abban, hogy közös beruházási programot dolgoznak ki a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer megépítésére.³ A közös beruházási program 1964-re készült el, majd 1975-ben történt módosítását követően a két állam 1977-ben nemzetközi szerződést kötött a Gabčíkovo-Nagymarosi Vízlépcsőrendszer megvalósításáról és üzemeltetéséről.⁴ A szerződés megvalósítási munkálatai (a vízlépcsőrendszer egyes műtárgyainak megépítése) már 1978-ban megkezdődött, ám gazdasági okokból a magyar fél már 1981-ben javaslatot tett a beruházás ütemezésének módosítására. A módosítást a csehszlovák fél elfogadta, így a felek 1983-ban a szerződést akként módosították, hogy az energiatermelő berendezések üzembe helyezésének céldátumát 1986-1990 helyett az 1990-1994 közötti időszakban határozták meg.⁵

A rendszerváltás időszakában Magyarország végül úgy döntött, hogy a Nagymarosnál folyó munkálatokat felfüggeszti,⁶ és tárgyalásokat kezdeményez az 1977. évi szerződés közös megegyezéssel történő megszüntetéséről. Csehszlovákia ezt a magyar álláspontot elutasította, és megkezdte a bósi erőmű üzembe helyezéséhez szükséges munkálatok kizárólag Csehszlovákia területén történő megvalósítását, az ún. C variáns megépítését, majd üzembe helyezését. A felek közötti, kibékíthetetlennek tűnő ellentétek feloldására és a vitás jogi kérdések rendezésére végül az Európai Közösség közvetítésével került sor: Magyarország és Csehszlovákia 1992 októberében Londonban megállapodtak arról, hogy a felek „a Bős-Nagymaros tervvel kapcsolatos vitájukat, beleértve annak minden jogi, pénzügyi és környezetvédelmi vonatkozását, kötelező erejű nemzetközi döntőbírósi eljárásnak, vagy a Nemzetközi Bíróságnak vetik alá”.⁷

Az 1990-es évek elején még sem Magyarország, sem Csehszlovákia nem volt az Európai Unió tagállama (sőt még a csatlakozási tárgyalások is csak évekkel később kezdődtek meg a két állammal), ekként az Európai Unió joga sem vonat-

² A jogvita történeti áttekintését l. pl: Nagy Boldizsár: Bős-breviárium. *Beszélő* 2005. 10. sz.

³ A bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer történetére vonatkozóan l. A vízlépcsőrendszer történetének kronológiája. *Hidrológiai Közlöny* 1994. 5. sz. 336–338. o.

⁴ L. az 1978. évi 17. törvényerejű rendeletet.

⁵ L. az 1984. évi 6. törvényerejű rendeletet.

⁶ L. a 9/1989. (VI. 13.) OGY határozatot.

⁷ L. a megállapodás 4. pontját, magyarul elérhető: <http://www.szigetkoz.biz/jog/haga/londonagreement.htm> (2023.03.26.).

kozhatott közvetlenül a bős-nagymarosi vízlépcsőperre, a két érintett államra, illetőleg a Duna jogi helyzetére. Ilyen körülmények között a jogvita az 1990-es évek elején „csupán” egy két szuverén állam között megkötésre került nemzetközi szerződéssel kapcsolatos jogvitának minősült, valódi uniós jogi relevancia nélkül. Jelen tanulmány keretei között mellőzöm a hágai Nemzetközi Bíróság döntésének részletes bemutatását és értékelését, ehelyett inkább arra a kérdésre keresem a választ, hogy megtehetné-e ma Magyarország és Szlovákia, mint az Európai Unió két tagállama, hogy a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszerrel kapcsolatos jogvitájukat a hágai Nemzetközi Bíróság elé terjesztik elbírálásra, illetőleg a hágai Nemzetközi Bíróság ítéletének végrehajtása során mennyiben kell a feleknek figyelemmel lenniük az uniós jogból fakadó követelményekre.

3. TAGÁLLAMOK KÖZÖTTI, UNIÓS ÉS NEMZETKÖZI JOGI KÉRDÉSEKET ÉRINTŐ JOGVITÁK – A MOX PLANT ÜGY AZ OSPAR EGYEZMÉNY SZERINTI VÁLASZTOTTBÍRÓSÁG ELŐTT

A nemzetközi jog történetében nem példa nélküli, hogy az Európai Unió két tagállama egy, az Európai Bíróságon kívüli fórum előtt perelje be egymást. A számos hasonló példa közül ehelyütt (annak alapvető környezetvédelmi jogi vonatkozásai miatt) az Írország és Egyesült Királyság között több fronton is zajló, a MOX üzem engedélyezésével kapcsolatos jogvitát mutatom be bővebben, mint ami bizonyos értelemben a bős-nagymarosi vízlépcsőper „mi lett volna, ha?” kérdésének megválaszolásában is segíthet.

Az Egyesült Királyság a kilencvenes évek elején engedélyezte a MOX üzem felépítését. A tervek szerint az üzem Sellafieldeben került volna megépítésre Anglia észak-nyugati partjainál, 184 km-re az északír tengerparttól.⁸ Az üzemben nukleáris fűtőanyagból, plutónium-dioxidból és uránium-dioxidból vegyes-oxid fűtőanyagot kívántak előállítani, abból a célból, hogy az fűtőanyagként szolgáljon atomerőművekben.⁹ Írország kormánya és közvéleménye a kezdetektől fogva aggályosnak tartotta az üzem létesítését és kísérletet tett annak leállítására. Az Európai Bizottság ugyanakkor egyértelműen támogatta az üzem létesítését: 1997-ben például véleményt bocsátott ki,¹⁰ melyben az szerepelt, hogy a tervezett radioaktív szennyvíz kibocsátása nem veszélyezteteti szennyeződéssel a

⁸ Yuval Shany: Current legal developments – The first MOX Plant award: The need to harmonize competing environmental regimes and dispute settlement procedures. *Leiden Journal of International Law* 2004. 4. sz. 817. o.

⁹ Innen az üzem elnevezése: „mixed oxide (mox) fuel”.

¹⁰ A Bizottság véleménye megalkotásakor az EURATOM Szerződés 37. cikkére támaszkodott, és leszögezte, hogy „a sellafieldi MOX üzem működtetéséből származó radioaktív szennyvízkibocsátásra vonatkozó terv megvalósítása nem jár – sem a rendeltetésszerű működés, sem az általános adatok szerint tekintetbe vett nagyságrendű baleset esetében – egy másik tagállam vizei, a talaja vagy légtere egészségügyi szempontból jelentős radioaktív szennyeződésének kockázatával.” Idézi: C-459/03. sz. ügy, *Bizottság kontra Írország*, 2006. május 30-i ítélet, ECLI:EU:C:2006:345, 25. pont.

szomszédos tagállamokat. Írország egyfelől úgy vélte, hogy az európai jog által előírt rendelkezések alapján joggal követelhetné az üzemmel kapcsolatos részletes dokumentáció és hatástanulmányok átadását, sőt a britekkel közös döntés jogát az üzem létrehozására vonatkozóan, másfelől azonban az Európai Bizottság nyíltan a briteket támogató állásfoglalásának fényében nem bízott abban, hogy céljait az európai intézmények segítségével elérheti.¹¹

2001. június 15-én Írország választottbírósi eljárást kezdeményezett az Egyesült Királysággal szemben a MOX üzem létesítésével és működéssel összefüggő jogsértésekre hivatkozással. A választottbírósi eljárás jogalapja az Atlanti-óceán északkeleti körzete tengeri környezetének védelméről szóló 1992. évi egyezmény (az ún. OSPAR Egyezmény)¹² 32. cikke volt, mely egyezmény az uniós jognak is részét képezte: az egyezmény megkötését az Európai Közösség az 1997. október 7-i 98/249/EK tanácsi határozattal jóváhagyta, így annak részes felévé vált. Kereseti kérelmében Írország az OSPAR Egyezmény 9. cikke sérelmét állította, nevezetesen azt, hogy az Egyesült Királyság megtagadta a MOX üzem gazdasági indoklásáról szóló szakvélemény egy teljes példányának Írország rendelkezésére bocsátását. Az Egyezmény 9. cikk (1) bekezdése ugyanis azt írta elő, hogy „a Szerződő Felek biztosítják, hogy illetékes hatóságukat kötelezik az e cikk (2) bekezdésében foglalt információk hozzáférhetővé tételére, bármely természetes vagy jogi személy bármilyen megkeresésére a lehető leghamarabb és legkésőbb két hónapon belül adott válaszban anélkül, hogy annak a személynek érdekeltségét igazolnia kellene vagy bármiféle indokolatlan díjat kellene megfizetnie.” A 9. cikk (2) bekezdése szerinti információk „a tengeri terület állapotáról, az azt károsan érintő vagy valószínűleg érintő tevékenységekről vagy intézkedésekről, valamint az Egyezmény szerint bevezetett tevékenységekről vagy intézkedésekről” szólhattak.

A választottbírósi eljárás érdekessége, hogy ekkorra már az Egyezmény egyik részes fele, az Európai Közösség saját bírósága (nevezetesen az Európai Bíróság) elvi élel kimondta, hogy a rendelkezésre bocsátandó információk fogalmát a környezeti hatások tekintetében kiterjesztően kell értelmezni, és bármely elérhető, illetőleg rendelkezésre álló információra vonatkozóként kell értelmezni.¹³ Ehhez képest azonban a választottbírósi eljárás az Egyezmény 9. cikk (2) bekezdésének megszorító értelmezést tulajdonított, és arra a következtetésre jutott, hogy az nem terjed ki a kérdéses szakvéleményre, így végül 2003-ban Írország keresetét elutasította.¹⁴

¹¹ A MOX Plant ügy elemzését l. pl: Szabó Marcel: A MOX Plant ügy: út az eurosovinizmus felé? *Európai jog* 2010. 2. sz. 18-28. o.

¹² Bővebben l.: <https://www.ospar.org/convention> (2023.03.26.).

¹³ L.: C-321/96. sz. ügy, *Mecklenburg*, 1998. június 17-i ítélet, ECLI:EU:C:1998:300, különösen az ítélet 30. pontja.

¹⁴ A választottbírósi eljárás döntése és az uniós jog megközelítése közötti ellentmondás jól mutatja, hogy az Európai Unió joga már a 2000-es évek elején is az általános nemzetközi joghoz képest lényegesen

Kétségtelen, hogy az OSPAR Egyezmény 32. cikk (6) bekezdése azt rögzítette, hogy a választottbíróság a nemzetközi jog és különösen az Egyezmény szabályai szerint köteles dönteni, ilyen körülmények között pedig nemzetközi jogi értelemben az eljáró választottbíróság volt jogosult az Egyezmény egyes rendelkezéseinek értelmezésére. Az is kétségtelen, hogy az OSPAR Egyezmény alkalmazása szempontjából az Európai Közösség „pusztán” a szerződő felek egyike volt, ilyen értelemben pedig az Európai Közösség joga (beleértve az Európai Bíróság döntéseit is) nemzetközi jogi értelemben véve „belső jognak” tekinthető, márpedig egy állam sem hivatkozhat saját belső jogára nemzetközi kötelezettségeivel szemben. Ebben a megközelítésben pedig az Európai Bíróság jogértelmezése legfeljebb az OSPAR Egyezmény nem autentikus értelmezésének tekinthető, ami nemzetközi jogi értelemben nem bír kötelező erővel. Ezt a megközelítést azonban árnyalja, hogy az OSPAR Egyezmény valamennyi részes állama (legalábbis a per idején) vagy az Európai Közösség, vagy pedig az Európai Gazdasági Térség tagállama volt, ekként végső soron jelen esetben az Európai Bíróság jogértelmezése valamennyi szerződő felet kötelezte – ám ettől még az nem vált nemzetközi jogi értelemben véve autentikus értelmezéssé.

Legalábbis felvethető ugyanakkor, hogy a kérdéses szakvélemény kiadását megtagadó Egyesült Királyság magatartása ellentétes volt az uniós jog rendelkezéseivel akkor, amikor a választottbíróság ítéletének megfelelően járt el (még akkor is, ha a választottbíróság döntése egyébként az Egyesült Királyságnak kedvezett). Ebben a megközelítésben rögzíthető, hogy a nemzetközi jogi kötelezettségek betartása adott esetben egy tagállam uniós jogból fakadó kötelezettségeinek megsértését eredményezheti – más kérdés, hogy a jelen ügy egyedi körülményei alapján még a választottbíróság döntése ellenére is lehetett volna (legalábbis elméletileg) olyan jogi megoldást találni, mely egyszerre felel meg a nemzetközi jogból és az uniós jogból fakadó kötelezettségeknek. A választottbíróság ugyanis az ügyben nem azt mondta ki, hogy az Egyesült Királyság a kérdéses szakvéleményt semmilyen körülmények között nem adhatja ki, hanem csupán azt, hogy nem köteles annak kiadására az OSPAR Egyezmény rendelkezései alapján – melyből azonban nem vezethető le olyan kötelezettség, hogy az Egyesült Királyság egyáltalán nem adhatta volna ki jogszerűen a kérdéses adatokat (azaz köteles lett volna azok kiadásának megtagadására).¹⁵

haladóbb módon közelítette meg a környezet védelmének egyes kérdéseit.

¹⁵ Érdekes külön is kiemelni az ügyben az Egyesült Királyság sajátos jogértelmezését. Az Egyesült Királyság ugyanis arra hivatkozott, hogy az OSPAR Egyezmény 9. cikkéből „csupán” az következik, hogy a részes felek kötelesek egy mechanizmust kidolgozni, mely biztosítja a kérdéses információk kiadását. A környezeti információkhoz való hozzáférés szabadságáról szóló (ma már nem hatályos) 90/313/EGK irányelv lényegében szó szerint ugyanazt a kötelezettséget fogalmazta meg, mint az OSPAR Egyezmény 9. cikke. A brit érvelés szerint az irányelv alapján az EK tagállamai jogalkotásra voltak kötelesek, mely kötelezettségüknek éppen az OSPAR Egyezmény megalkotásával tettek eleget, ez az Egyezmény pedig maga is a közösségi (uniós) jog részévé vált. L. a választottbíróság döntésének

Elméleti szempontból ennél érdekesebb kérdés ugyanakkor, hogy mi lett volna a jogi helyzet akkor, ha a választottbíróság kötelezte volna az Egyesült Királyságot a kérdéses szakvélemény kiadására, miközben azt a közösségi (uniós) jog valamely okból kifejezetten megtiltotta volna. Különösen érdekes a kérdés azért, mert az ügyben a választottbírósági eljárást nem az Egyesült Királyság kezdeményezte, az OSPAR Egyezmény 32. cikk (5) bekezdés b) pontja értelmében pedig az egyik fél kezdeményezésére elinduló választottbírósági eljárás lefolytatásának megakadályozására a másik fél nem rendelkezik eszközökkel, nevezetesen, az eljárástól való távolmaradásának az lesz a következménye, hogy végső soron nem a távolmaradó fél, hanem a Nemzetközi Bíróság elnöke fogja kinevezni a választottbíróság egy vagy két tagját. A 32. cikk (7) bekezdés e) pontja pedig azt rögzíti, hogy az egyik fél távolmaradása a választottbíróság eljárását nem akadályozza.

Abban az esetben tehát, ha a választottbíróság kötelezte volna az Egyesült Királyságot a szakvélemény kiadására, és az uniós jog tiltotta volna azt meg, az Egyesült Királyság a nemzetközi jog és az uniós jog feloldhatatlan konfliktusában találta volna magát. Amennyiben eleget tesz a választottbíróság döntésének, és kiadja a szakvéleményt, akkor megsérti az uniós jogot, melynek következményeként adott esetben akár kötelezettségszegési eljárás is indulhatott volna vele szemben, de az sem zárható ki, hogy az Egyesült Királyság kártérítési felelősségének megállapítására került volna sor az uniós jog megsértése miatt. Amennyiben az Egyesült Királyság nem tesz eleget a választottbíróság döntésének, akkor pedig közvetlenül megsérti az OSPAR Egyezmény 32. cikk (10) bekezdését, mely szerint a választottbíróság ítélete a felekre nézve kötelező. Ráadásul azáltal, hogy az Európai Közösség az OSPAR Egyezmény részes felévé vált, ez a kötelezettség immáron az uniós jognak is részévé vált, azaz paradox módon egy hasonló helyzetben az Egyesült Királyság akkor is megsértette volna az uniós jogot, ha az uniós jog betartásának kötelezettségére hivatkozással nem tartja be a választottbíróság döntését.¹⁶

A fenti megközelítésből jól látható, hogy a gyakorlatban valóban komoly jogi problémát jelenthet, ha az Európai Unió két tagállama egy, az Európai Unió Bíróságán kívüli fórum elé terjeszti a közöttük fennálló olyan jogvitát, melynek uniós jogi vonatkozása is van.

Nem hallgatható el ugyanakkor az érem másik oldala sem. Az Európai Unió nemzetközi jogi értelemben véve, bármilyen messzire is jutott az integrációban, mégiscsak egy nemzetközi szervezetnek tekinthető, melynek a hatáskörei szár-

109. pontját. PCA, *Dispute concerning access to information under Article 9 of the OSPAR Convention (Ireland versus United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland)*, Final Award, 2 July 2003.

¹⁶ Abban az esetben azonban, ha az Európai Unió „parancsa” miatt tanúsít egy állam valamely magatartást, felvethető annak a lehetősége is, hogy az adott tagállam csak mintegy az Európai Unió „ügynökeként” jár el, és ekként a jogellenes magatartás végső soron nem a tagállam, hanem a nemzetközi szervezet (az Európai Unió) felelősségének megállapításához vezethet.

mazékos és korlátozott jellegűek. Kétségtelen, hogy eljárásjogi szempontból az Európai Unió Működéséről szóló Szerződésből levezethető annak lehetősége, hogy az Európai Unió Bírósága járjon el adott esetben választottbíróságként: a 272. cikk értelmében „Az Európai Unió Bírósága hatáskörrel rendelkezik arra, hogy az Unió által vagy nevében kötött közjogi vagy magánjogi szerződésekben foglalt választottbírósági kikötés alapján határozatot hozzon,„ míg a 273. cikk azt rögzíti, hogy „A Bíróság hatáskörrel rendelkezik a tagállamok között felmerülő, a Szerződések tárgyával összefüggő vitás ügyekben, ha az ilyen ügyeket a felek egy külön megállapodás alapján elé terjesztik.” Ezen rendelkezések alapján az uniós jog és a nemzetközi jog szabályai között fennálló ellentmondás egyik lehetséges megoldása az, hogy az Európai Unió tagállamai az egymás között felmerülő, nemzetközi jogi vonatkozású jogvitáikat nem egy nemzetközi bírói fórum, hanem az Európai Unió Bírósága elé terjesztik. A kérdés ebben a megközelítésben valójában az, hogy ez a megoldás a tagállamok számára lehetőség, vagy az uniós jogból fakadó kötelezettség-e.

4. TAGÁLLAMOK KÖZÖTTI, UNIÓS ÉS NEMZETKÖZI JOGI KÉRDÉSEKET ÉRINTŐ JOGVITÁK II. – A MOX PLANT ÜGY A NEMZETKÖZI TENGERJOGI EGYEZMÉNY ALAPJÁN ELJÁRÓ FÓRUMOK ELŐTT

A MOX üzem ügyében Írország nem csupán az OSPAR Egyezmény szerinti választottbíróság eljárását kezdeményezte, hanem 2001. október 25-én (azaz az OSPAR Egyezmény szerinti választottbírósági eljárás megindítását követően) az 1982. évi Montego Bay-i Nemzetközi Tengerjogi Egyezmény (UNCLOS) szerint létrehozható választottbírósághoz is fordult, az UNCLOS VII. számú függelékének rendelkezései alapján, „a MOX üzemmel, a radioaktív anyagok nemzetközi szállításával és az Ír-tenger környezetének védelmével kapcsolatos vita” rendezése érdekében.¹⁷ Az egyezményt a Tanács az Európai Közösség nevében az 1998. március 23-i 98/392/EK határozattal jóváhagyta, és azt megerősítette az Európai Unió valamennyi tagállama is.¹⁸

2001. november 9-én pedig Írország a Nemzetközi Tengerjogi Bírósághoz (ITLOS) fordult, kérve, hogy a Bíróság ideiglenes intézkedéssel a választottbíróság felállításáig haladéktalanul függessze fel a MOX üzem működési engedélyét, mely

¹⁷ Bővebben I. Barbara Kwiatkowska: *The Ireland v. United Kingdom (Mox Plant) Case – Applying the doctrine of treaty parallelism.* *The International Journal of Marine and Coastal Laws* 2003. 1. sz. 14-15. o.

¹⁸ Jelen tanulmány tárgya szempontjából nincs kifejezett jelentősége, de Magyarország részessége az UNCLOS-ban további kérdéseket vet fel. Miközben ugyanis Magyarország nemzetközi jogi értelemben az egyezmény részes fele, addig a magyar belső jog szabályai szerint az UNCLOS a Magyar Közlönyben nem került kihirdetésre, sőt még csak (a korábban hatályos, 1982. évi 27. tvr. rendelkezéseinek megfelelően) közzétételre sem. Erre a jogi problémára ehelyütt csupán utalok, annak vizsgálata meghaladja jelen tanulmány kereteit.

lehetőséget az UNCLOS 290. cikke kifejezetten lehetővé teszi.¹⁹ A Nemzetközi Tengerjogi Bíróság 2001. december 3-án hozott végzésében ugyan ideiglenes intézkedést rendelt el, ám annak tartalma eltért attól, mint amelyet Írország eredetileg kért: a Nemzetközi Tengerjogi Bíróság ideiglenes intézkedésével azt rendelte el, hogy a felek működjenek együtt és folytassanak egyeztetéseket a MOX üzem üzembe helyezésének az Ír-tengerre kiható lehetséges következményeire vonatkozó információcsere, a kockázatok és hatások figyelemmel kísérése, és a tengeri környezet szennyeződésének megelőzése céljából.²⁰ A végzésben a Nemzetközi Tengerjogi Bíróság az ideiglenes intézkedés elrendelése mellett a saját joghatóságát is megállapította, és elutasította az Egyesült Királyság joghatósági kifogását.²¹

Az ügyben az Egyesült Királyság joghatósági kifogása az UNCLOS 282. cikkén alapult, melynek értelmében amennyiben az UNCLOS értelmezését vagy alkalmazását érintő vitában részt vevő részes államok egyetemes, regionális vagy kétoldalú megállapodásban vagy egyéb módon abban állapodtak meg, hogy a vitában részes bármely fél kérésére a vita egy kötelező döntést eredményező eljárásban kerül rendezésre, akkor a felek ezt az eljárást kötelesek választani. Az Egyesült Királyság érvelése szerint a jogvita a közösségi (uniós) jog hatálya alá tartozik, így pedig a 282. cikk alapján az Európai Bíróságnak van kizárólagos hatásköre a jogvita eldöntésére. A teljesség kedvéért említést érdemel, hogy kérelmében Írország maga is kifejezetten hivatkozott a közösségi (uniós) jog több rendelkezésére.²²

A választottbíróság ezzel szemben 2003. június 24. napján hozott végzésével az eljárást 2003. december 1. napjáig felfüggesztette, és tájékoztatást kért az Európai Bizottságtól a jogvita közösségi (uniós) jogi vonatkozásairól.²³ Azaz, a választottbíróság úgy ítélte meg, hogy valós lehetőség van arra, hogy a jogvita a közösségi (uniós) jog hatálya alá tartozik, mely esetben viszont az UNCLOS 282. cikke alapján nem lenne a választottbíróságnak joghatósága.

¹⁹ A 290. cikk (5) bekezdése értelmében „A jelen cím alapján előterjesztés alatt álló vitában eljáró választottbíróság megalakulásáig a felek megállapodása szerinti bármely bíróság vagy választottbíróság, vagy, ha két héttel az ideiglenes intézkedések iránti kérelem után a felek nem tudtak megállapodásra jutni, a Nemzetközi Tengerjogi Bíróság, vagy tekintettel a Körzetben folyó tevékenységre a Tengerfenék Vitarendezési Tanács előírhat, módosíthat vagy visszavonhat ideiglenes intézkedéseket e cikk szerint, amennyiben úgy ítélik meg *prima facie*, hogy a megalakítandó választottbíróság lenne joghatósága, és a helyzet sürgőssége ezt megkívánja.”

²⁰ ITLOS, *Mox Plant (Ireland v. United Kingdom)*, Provisional Measures, Order of 3 December 2001, ITLOS Reports 2001, 95. o.

²¹ L. különösen a végzés 52-53. pontjait.

²² L. különösen Írország kérelmének 24. pontját: „With regard to the „economic justification”, European Community Law (Directive 80/836/EURATOM and Directive 96/269/EURATOM) required the United Kingdom to ensure that the MOX Plant was „economically justified” before it could authorise its operation.” ITLOS, *Mox Plant (Ireland v. United Kingdom)*, Request for provisional measures and statement of case submitted on behalf of Ireland, 24.

²³ PCA, *Mox Plant (Ireland v. United Kingdom)*, Order No. 3, Suspension of proceedings on jurisdiction and merits, and request for further provisional measures, 24 June 2003, l. különösen a végzés 20-24. pontjait.

Ekkorra már az Európai Bizottság kötelezettségszegési eljárást indított Írországgal szemben, mert úgy ítélte meg, hogy Írország a jogvita választottbíróóság elé terjesztésével megsértette az EK Szerződés 10. és 292. cikkeit,²⁴ valamint az EURATOM Szerződés 192. és 193. cikkeit.²⁵ A Bizottság érvelése szerint Írország figyelmen kívül hagyta az Európai Bíróság kizárólagos joghatóságát, amikor egy közösségi (uniós) jogot érintő jogkérdést az Európai Bíróságtól eltérő bírói fórum elé terjesztett, ráadásul erről a lépéséről az uniós intézményeket előzetesen nem tájékoztatta, és a véleményüket sem kérte ki.

Az Európai Bíróság a Bizottság által kezdeményezett kötelezettségszegési eljárásban végül arra a következtetésre jutott, hogy miután az UNCLOS-nak az Európai Közösség részes fele, rendelkezései a közösségi (uniós) jogrend szerves részét képezik.²⁶ Írország ugyanakkor úgy vélte, hogy amennyiben az UNCLOS a közösségi (uniós) jogrend integráns részét képezi, akkor az UNCLOS választottbíróósági vitarendezésre vonatkozó szabályai is a közösségi (uniós) jogrend részét képezik. A Bíróság logikája szerint az EK Szerződésből (és az EURATOM Szerződésből) az Európai Bíróság kizárólagos joghatósága következik, az Európai Unió által megkötött nemzetközi szerződések pedig nem lehetnek ellentétesek az elsődleges uniós joggal – így pedig az UNCLOS és az EK Szerződés közötti normakollízió esetén az EK Szerződést illeti az elsőbbség.

A MOX Plant ügy Európai Bíróság általi eldöntéséből az következik, hogy ha egy tagállamok közötti jogvitának van uniós jogi vonatkozása, abban szükségképpen (és kizárólagosan) az Európai Bíróság jogosult eljárni, és megsérti az uniós jogot az a tagállam, amely egy ilyen jogvitát valamely, az Európai Bíróságon kívüli jogi fórum elé terjeszt. Miután azonban az Európai Bíróság nem kötelezheti arra a különböző nemzetközi (választott)bíróságokat, hogy saját joghatóságukat ne állapítsák meg, lehetséges megoldást az jelenthet, ha a Bizottság (praktikusan kötelezettségszegési eljárások indításával) megakadályozza azt, hogy egyes egyedi ügyek egyáltalán eljussanak valamely nemzetközi fórum elé.²⁷

²⁴ Az EK Szerződés 10. cikke egy együttműködési kötelezettséget írt elő, míg a korábbi 292. (mai 344.) cikk értelmében „A tagállamok vállalják, hogy a Szerződések értelmezésére vagy alkalmazására vonatkozó vitáikat kizárólag a Szerződésekben előírt eljárások útján rendezik.”

²⁵ A 192. cikk értelmében „A tagállamok tartózkodnak minden olyan intézkedéstől, amely veszélyeztetheti e szerződés célkitűzéseinek megvalósítását.”, míg a 193. cikk értelmében „A tagállamok vállalják, hogy az e szerződés értelmezésére vagy alkalmazására vonatkozó vitáikat kizárólag az e szerződésben e szerződésben előírt eljárások útján rendezik.”

²⁶ L. az ítélet 82. pontját.

²⁷ Érdekes megjegyezni, hogy hasonló logikát követett az Európai Bizottság a tagállamok között megkötött kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások (BIT-ek) felszámolása során, és következetesen küzdött az ellen, hogy az egyik tagállam befektetője egy másik tagállammal szemben valamely nemzetközi választottbíróóság (így például a Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi Központja, az ICSID) eljárását kezdeményezze. Amíg azonban a MOX Plant ügyben két tagállam egymás közötti jogvitájáról volt szó (akik közvetlenül is részesei az Európai Unió elsődleges jogát képező nemzetközi szerződéseknek), addig a BIT-ek esetében az egyik peres fél mindig egy magánvállalkozás, akit legfeljebb csak „orientálni” lehet abban a kérdésben, hogy ne kezdeményezze egy nemzetközi választottbíróóság eljárását.

5. A BŐS-NAGYMAROSI VÍZLÉPCSŐPER UNIÓS JOGI VONATKOZÁSAI – A MOX PLANT ÜGY SZEMÜVEGÉN KERESZTÜL

1993-ban (a bős-nagymarosi vízlépcső ügyének a hágai Nemzetközi Bíróság elé terjesztésekor) még sem Magyarország, sem pedig Szlovákia nem voltak az Európai Unió tagállamai, ekként olyan kötelezettség, mint amelyet az Európai Bíróság azonosított a Bizottság által Írországgal szemben indított kötelezettségszegési eljárásban, a bős-nagymarosi vízlépcsőper ügyében fogalmilag nem merülhetett fel. El lehet ugyanakkor játszani azzal a gondolattal, hogy vajon 2004. május 1-jét követően lehetősége lett volna-e a feleknek arra, hogy ügyüket a hágai Nemzetközi Bíróság elé terjesszék, vagy az ügyben napjainkban már szükségképpen az Európai Bíróságnak lenne kizárólagos joghatósága.

A Magyarország és Szlovákia között megkötött külön megállapodás értelmében a felek arra kérték fel a hágai Nemzetközi Bíróságot, hogy az 1977-ben megkötött nemzetközi szerződés és az általánosan elfogadott nemzetközi jog, valamint az olyan egyéb szerződések alapján, amelyeket a Bíróság alkalmazhatónak találhat, döntse el a jogvitát.²⁸ Ebben a megközelítésben a bős-nagymarosi vízlépcsőper eljárásjogi alapját (a hágai Nemzetközi Bíróság joghatóságának kérdését) tekintve alapvetően eltér a MOX Plant ügyben Írország által az UNCLOS rendelkezései alapján kezdeményezett választottbírósi eljárástól. A választottbírósi eljárás által alkalmazandó jog tekintetében Írország keresetlevele kifejezetten azt rögzítette, hogy a választottbírósi eljárásnak „figyelembe kell vennie adott esetben más nemzetközi jogi aktusokat is, beleértve a nemzetközi egyezményeket és a közösségi jogszabályokat.”²⁹ Ennek megfelelően meglátásom szerint kijelenthető, hogy egy, az 1993. évi külön megállapodáshoz hasonlóan megfogalmazott keresetlevél (illetőleg jelen esetben kompromisszum) alapján a hágai Nemzetközi Bíróság napjainkban is eljárhatna két EU-tagállam közötti jogvita esetén, hiszen az Európai Unió másodlagos joga két EU-tagállam vonatkozásában aligha minősülne nemzetközi jognak a hágai Nemzetközi Bíróság eljárásában.³⁰ Más kérdés, hogy 1993-ban még fogalmilag nem merülhetett fel Magyarország és Szlovákia között a közösségi (uniós) jog közvetlen alkalmazhatósága a bős-nagymarosi jogvitában, így az 1993. évi külön megállapodás megfogalmazása az akkori jogi helyzetet (az alkalmazandó jogszabályok körét) pontosan tükrözte.

Kétségtelen ugyanakkor, hogy a bős-nagymarosi vízlépcsőberuházás ügye, bár látszólag egy nemzetközi szerződés (nevezetesen a felek között még 1977-

²⁸ L. a külön megállapodás 2. cikk (1) bekezdését.

²⁹ L. az ítélet 36. pontját, amely szó szerint idézi Írország keresetlevelét.

³⁰ Csak a példa kedvéért: a hágai Nemzetközi Bíróság előtt jelenleg is folyamatban van egy Németország és Olaszország közötti peres eljárás, melynek fő tárgya, hogy olasz bíróságok előtt perelhető-e a német állam kártérítésért a náci Németország által elkövetett háborús bűncselekmények miatt, figyelemmel a hágai Nemzetközi Bíróság 2012-ben ugyancsak Németország és Olaszország közötti ügyben hozott ítéletére. L: ICJ, *Questions of jurisdictional immunities of the State and measures of constraint against State-owner property (Germany v. Italy)*.

ben kötött megállapodás) érvényességéről, értelmezéséről és megszűnéséről szól, valójában alapvetően érinti a Duna jogi helyzetét, melyre vonatkozóan az uniós jog számos szabálya is irányadó. Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés 4. cikk (2) bekezdés e) pontja értelmében az Európai Unió és a tagállamok között megosztott hatáskörbe tartozik a környezetvédelem, a 11. cikk pedig átfogó jelleggel rögzíti, hogy „A környezetvédelmi követelményeket – különösen a fenntartható fejlődés előmozdítására tekintettel – be kell illeszteni az uniós politikák és tevékenységek meghatározásába és végrehajtásába.” Könnyen belátható, hogy a Duna jogi helyzete (ideértve különösen azt a kérdést, hogy a Duna melyik ágába mekkora vízmennyiség jusson) már önmagában is alapvetően befolyásolja a környezet állapotát. A bős-nagymarosi vízlépcső ügye ugyanakkor nem csupán általánosságban érinti az elsődleges uniós jogot, hanem a másodlagos jogban megjelenő egyes tételes rendelkezésekhez is szorosan kötődik. A Duna állapotának kérdése mindenekelőtt az Európai Parlament és a Tanács 2000/60/EK irányelvvel, az ún. Víz Keretirányelvvel hozható közvetlen kapcsolatba.³¹ Ezen túlmenően azonban a másodlagos uniós jog számos további szabálya érinti többé vagy kevésbé a Duna állapotát közvetlenül befolyásoló bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer kérdését, és ezáltal Magyarország és Szlovákia jogvitáját. A teljesség igénye nélkül, ilyen példa az emberi fogyasztásra szánt víz minőségéről szóló 2020/2184 irányelv,³² a vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezése elleni védelméről szóló 91/676/EGK irányelv, a települési szennyvíz kezeléséről szóló 91/271/EGK irányelv, vagy éppen a felszín alatti vizek szennyezés és állapotromlás elleni védelméről szóló 2006/118/EK irányelv. A Duna jogi helyzete és természeti állapota közvetlenül kapcsolatba hozható továbbá a Natura 2000 rendszerrel is, így a Natura 2000 hálózat jogi alapját képező két irányelv, az élőhelyvédelmi irányelv³³ és a madárvédelmi irányelv³⁴ is jelentőséggel bírhat a két állam közötti jogvita mikénti eldöntése során. Azt sem felejtethetjük el végezetül, hogy a bős-nagymarosi vízlépcsőper ügye számos olyan nemzetközi szerződést is érint, melynek az Európai Unió maga is részese, így mindenekelőtt az 1992. évi Biológiai Sokféleség Egyezményt, a Duna védelmére és fenntartható használatára irányuló együttműködésről szóló 1994. évi Szófiai Egyezményt, a vándorló, vadon élő állatfajok védelméről szóló 1979. évi bonni egyezményt, vagy éppen a határokat átlépő vízfolyások és nemzetközi tavak védelméről és használatáról szóló 1992. évi Helsinkii Egyezményt. Az Európai Bíróság pedig éppen a MOX Plant ügyben folyt kötelezettségszegési eljárásban erősítette meg, hogy „az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében” azok az egyez-

³¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/60/EK irányelve (2000. október 23.) a vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról.

³² Az irányelv a korábban hatályos, a Tanács 98/83/EK irányelvet váltotta fel 2023-ban.

³³ A Tanács 92/43/EGK irányelve a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről.

³⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/147/EK irányelve a vadon élő madarak védelméről.

mények, amelyeknek az Európai Unió a részes fele, „a közösségi jogrend szerves részét képezik”.³⁵

6. A BŐS-NAGYMAROSI ÍTÉLETBŐL FAKADÓ KÖTELEZETTSÉGEK – AZ UNIÓS JOG SZEMSZÖGÉBŐL

A hágai Nemzetközi Bíróság bős-nagymarosi vízlépcsőper ügyében hozott ítélete azért is sajátos természetű, mert bár eldöntötte, de nem zárta le a jogvitát. A hágai Nemzetközi Bíróság ítéletében maga is úgy fogalmazott, hogy „a felek törvényes kötelezettsége, hogy a Különmegállapodás 5. cikkében előírt tárgyalások során, az 1977. évi szerződés kontextusában mérlegeljék, milyen módon valósíthatók meg legeredményesebben a szerződésben foglalt együttes célok, szem előtt tartva azt, hogy ezek mindegyikét teljesíteni kell.”³⁶ továbbá „A bíróságnak nem feladata, hogy meghatározza a két fél tárgyalásainak végső kimenetelét. A felek dolga, hogy olyan közös megoldást találjanak, amely számot vet a szerződés célkitűzéseivel, amelyek megvalósítására közösen és integrált módon kell törekedni, valamint a nemzetközi környezetvédelmi törvények normáival és a nemzetközi vízfolyások jogának alapelveivel.”³⁷ Az ítélet külön is nevesíti, hogy a feleknek „kielégítő megoldást kell találniuk a Duna régi medrébe és a folyó mindkét oldalán levő mellékágakba bocsátandó vízmennyiséget illetően”.³⁸ A felek által közösen meghatározandó megoldás jogi tartalmát alapvetően változtatta meg az a tény, hogy 2004. május 1-jén mind Magyarország, mind pedig Szlovákia az Európai Unió tagállamává vált. Ettől az időponttól kezdődően ugyanis a két államnak a tárgyalásaik és megállapodásuk során nem csupán a hágai Nemzetközi Bíróság ítéletére és a nemzetközi (szokás)jog szabályaira, hanem az uniós jog rendelkezéseire is figyelemmel kell lenniük, annál is inkább, mert a jogvita, bár látszólag eseménytelenül, de változatlanul „folyamatban van”.

Még javában zajlott a hágai Nemzetközi Bíróság eljárása, amikor Magyarország és Szlovákia 1995. április 19-én megállapodtak abban, hogy a Duna főmedrébe juttatandó vízhozamot évi átlagban 400 m³/s-ra (a teljes vízhozam 20 százaléka) kell növelni a hágai Nemzetközi Bíróság ítéletének meghozataláig tartó időszakban.³⁹ A megállapodás időbeli hatályát a 2412/1997. (XII. 17.) Korm. határozat meghosszabbította a magyar-szlovák tárgyalásokat lezáró kétoldalú megállapodás megkötéséig. Jóllehet a magyar tárgyalási álláspont különösen az 1998. évi országgyűlési választásokat megelőző és az azt követő

³⁵ C-459/03. sz. ügy, Bizottság kontra Írország, 82. pont.

³⁶ L. az ítélet 139. pontját.

³⁷ L. az ítélet 141. pontját.

³⁸ L. az ítélet 140. pontját.

³⁹ Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és a Szlovák Köztársaság Kormánya között egyes ideiglenes műszaki intézkedésekről és vízhozamokról a Dunában és a Mosoni Dunában, különösen a Megállapodás 2. és 6. cikkei.

időszakban szignifikánsan megváltozott,⁴⁰ az ugyanakkor aligha kérdőjelezhető meg, hogy a vízhozam biztosítása fizikailag annak a félnek az aktív magatartását igényli, amelyik a Duna vízhozamával az adott szakaszon ténylegesen is rendelkezik (nevezetesen, Szlovákiáét). Ehhez képest érdemel említést, hogy a Duna vízhozamával ténylegesen rendelkezni képes Szlovákia megítélése szerint Magyarország viseli a felelősséget azért, mert a felek nem tudtak megegyezni az 1997. évi ítélet végrehajtásának módozatairól, és ennek kimondása érdekében a hágai Nemzetközi Bíróságtól kiegészítő ítélet meghozatalát is kérte.⁴¹ Kizárólag nemzetközi jogi értelemben és kizárólag formális megközelítés alapján bír jelentőséggel az a kérdés, hogy Magyarország köteles lett volna-e hivatalosan is elfogadni azt a keretmegállapodást, melynek tárgyalásában maga is aktívan részt vett, mely kérdésre a nemzetközi szerződések jogáról szóló 1969. évi bécsi egyezmény rendelkezéseinek alapulvételével egyértelműen nemleges választ kell adni.⁴² Azáltal azonban, hogy 2004-től ennek a bős-nagymarosi ítéletből következő megállapodásnak a tartalmát az Európai Unió joga közvetlenül is befolyásolja, a felek megállapodásának tartalma a korábbiakhoz képest sokkal kötöttebbé vált.

7. FELELŐSSÉG A MEGÁLLAPODÁS MEGKÖTÉSÉNEK ELMARADÁSÁÉRT? KÖVETKEZTETÉSEK HELYETT

A jogtudományban a „mi lett volna, ha?” kérdésénél talán csak a „mi lenne, ha?” kérdése lehet olykor izgalmasabb. A bős-nagymarosi vízlépcsőper immáron 30 éves (a per indításától számítva) története alapján talán nem haszontalan ezúttal is eljátszani ezzel a gondolattal.

A MOX Plant ügy példájából meglátásom szerint egyenesen következik, hogy napjainkban már egy hasonló, tagállamok között felmerülő jogvita fórumának kiválasztása során a peres feleknek fokozott körültekintéssel kellene eljárniuk. Amennyiben ugyanis bármelyik fél érvelését legalább részben az uniós jogra alapítja, úgy a MOX Plant ügyben született luxemburgi bírósági döntés alapján joggal feltételezhetjük, hogy ezen jogvita eldöntésének kizárólagos fóruma csak az

⁴⁰ A Népszava 1998. március 11-i száma közölte azt a megállapodás-tervezetet, melyben Magyarország elfogadta volna, hogy még az 1995. évi vízhozam-megállapodáshoz képest is szignifikánsan kevesebb, a teljes vízhozam 7,5 %-ának megfelelő vizet juttasson csak a szlovák fél a Duna főmedrébe. Az 1026/1998. (III. 11.) Korm. határozattal a Horn-kormány kénytelen volt a keretmegállapodás aláírását elhalasztani.

⁴¹ 2017. június 30-án Szlovákia hivatalosan is kérte, hogy a hágai Nemzetközi Bíróság ne folytassa az eljárást, melyet Magyarország sem ellenzett, így a Bíróság 2017. július 18-án úgy határozott, hogy az eljárást nem folytatja, azzal, hogy mindkét fél fenntartotta a kiegészítő ítélet kérésének jövőbeni jogát.

⁴² Az 1969. évi bécsi egyezmény alapján különbséget tehetünk a szöveg elfogadása (9. cikk) és kötelező hatályának elismerése (11. cikk) között. Bizonyosan nem ellentétes a nemzetközi joggal, ha egy állam egy tárgyalások eredményeként elfogadásra kerülő megállapodás-tervezet kötelező hatályát utóbb nem ismeri el.

Európai Bíróság lehetne. A bős-nagymarosi vízlépcsőperben Szlovákia érvelése szinte kizárólag a nemzetközi szerződések jogán alapult, míg Magyarország tartalmi, környezetvédelmi érvekkel próbálta a saját jogi álláspontját igazolni – ez pedig a fentiek szerint szükségképpen maga után vonná az Európai Bírósághoz fordulás kötelezettségét. Arra ugyanakkor még nem volt példa az uniós jog és az Európai Bíróság történetében, hogy valamely EU tagállamot azért fenyegetsen a kötelezettségszegési eljárás szankciója, mert a legelismertebb nemzetközi jogi fórum eljárását kezdeményezte – e vonatkozásban legalábbis érdekes lenne, hogy vajon az Európai Bíróság a saját jogfelfogásához képest a hágai Nemzetközi Bíróságot is megelőzné-e.

Amíg azonban az eljárás megindítása két uniós tagállam között a „mi lett volna, ha?” kérdésre ad választ, addig a már megszületett hágai nemzetközi bírósági ítélet végrehajtásáról való tárgyalások a „mi lenne, ha?” kérdéskörére vezetnek át. Nemzetközi jogi értelemben egy (jelen esetben a hágai Nemzetközi Bíróság ítéletéből egyenesen következő) megállapodás elmaradásáért való felelősség vizsgálata során a tárgyalásokban részt vevő felek mindegyikének magatartását értékelni kell. Az Európai Unió fentiekben már említett másodlagos jogából ugyanakkor tartalmi követelmények is vonatkoznak arra, hogy a két érintett államnak hogyan kell biztosítani a Duna jogi rezsimjét – a hágai Nemzetközi Bíróság ítéletével is összhangban. Meggyőződésem szerint az 1998-ban a felek által kidolgozott keretmegállapodás (tekintettel arra, hogy az abban megjelölt vízhozam még a hágai Nemzetközi Bíróság ítélethozatalának időpontjában fennálló jogi helyzethez képest is visszalépést valósított volna meg), súlyosan veszélyeztette volna a Szigetköz élővilágát, ezért a két állam Európai Unióhoz történő csatlakozását követően tartalmilag aligha lett volna összeegyeztethető az Európai Unió jogával. Ilyen körülmények között pedig az Európai Bíróság előtt Szlovákia aligha hivatkozhatna arra eredményesen, hogy Magyarország követett el kötelezettségszegést azzal, hogy a felek között nem került sor a hágai Nemzetközi Bíróság ítéletében előírányzott megállapodás megkötésére.

A környezet állapota és a környezet állapotának romlása ténykérdés, az elővigyázatosság és a megelőzés elveiből⁴³ következő módon pedig az államoknak aktívan fel kell lépniük minden olyan élethelyzettel szemben, mely ténylegesen vagy potenciálisan sérti (sértheti) vagy veszélyezteti (veszélyeztetheti) a környezet állapotát. Figyelemmel arra a tényre, hogy a Duna vízhozama tekintetében kétséget kizáróan a C variánst annak idején megvalósító Szlovákia van abban a pozícióban, hogy akár egyedül is, a felek tárgyalásának eredménytelensége esetén is a korábbiaknál jelentősebb

⁴³ A rendkívül kiterjedt szakirodalomból csak a példa kedvéért I: *Bándi Gyula*: Gondolatok az elővigyázatosság elvéről. *Jogtudományi Közlöny* 2013. 10. sz. 471-480. o. *Ambrus Mónika*: The precautionary principle and a fair allocation of the burden of proof in international environmental law. *Review of European Community and International Environmental Law* 2012, 259-270. o.

vízhozamot biztosítson a Szigetköz élővilágának védelme érdekében, ezért álláspontom szerint akár az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés 259. cikke szerinti kötelezettségszegési eljárás megindításának is helye lehetne Szlovákiával szemben. Egy ilyen helyzetben pedig (még ha a hágai Nemzetközi Bíróság ítéletéből következő megállapodás megkötését formálisan az uniós jog sem tudná kikényszeríteni), az uniós jog megsértése miatti kötelezettségszegési eljárás intézménye végső esetben alkalmas lehetne arra, hogy előmozdítsa a felek közötti, hosszú idő óta megrekedt tárgyalásokat. Annál is inkább igaz ez, mert az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatából hozható arra is példa, hogy a tagállamok aktív magatartással kötelesek az Európai Unió jogának előmozdítását elősegíteni.⁴⁴

Összegésképpen, ha a bős-nagymarosi vízlépcsőper vitája napjainkban vetődne fel, akkor Magyarország és Szlovákia nagy valószínűséggel köteles lenne ezt a jogvitát az Európai Bíróság elé terjeszteni más nemzetközi fórum választása helyett, melynek elmaradása miatt (feltételezve, hogy a 30 évvel ezelőtti érveket a felek változatlan formában terjesztenék elő) elsősorban Magyarországot fenyegetné egy kötelezettségszegési eljárás megindításának veszélye, hiszen Magyarország érvelése támaszkodott tartalmilag leginkább az uniós jog szabályaira. Ezzel szemben, ha azt a kérdést tesszük fel, hogy a hágai Nemzetközi Bíróság immáron több, mint 25 évvel ezelőtt megszületett ítéletének végrehajtásával kapcsolatos tárgyalások eredménytelenségéért, illetőleg a Duna jelenlegi jogi helyzetéért Szlovákia mennyiben tehető felelőssé, úgy erre a kérdésre nagy valószínűséggel az lehetne, hogy amíg Szlovákia magatartása (sajnálatos módon) ha nincs is teljesen összhangban a nemzetközi jog szabályaival, de a nemzetközi jog eszközrendszerében nem tűnik nyíltan és nyilvánvalóan elfogadhatatlannak, addig az uniós jog segítségével Magyarország akár meg is kísérelhetné kikényszeríteni a bős-nagymarosi vízlépcsőperben született ítélet uniós jogból fakadó követelményekkel összhangban álló végrehajtását – ezen kötelezettség alól ugyanis Szlovákia az Európai Bíróság irányadó gyakorlata alapján aligha vonhatná ki magát.

⁴⁴ L. például: C-265/95. sz. ügy, *Bizottság kontra Franciaország*, 1997. december 9-i ítélet, ECLI:EU:C:1997:595.